

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

**Харківський національний університет внутрішніх справ**

**Сумська філія**

**Кафедра гуманітарних дисциплін**

## **ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ**

**навчальної дисципліни «Історія та культура України»  
обов'язкових компонент  
освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

**262 Правоохоронна діяльність (правоохоронна діяльність)**

**№10 за темою Держава Україна на сучасному етапі.**

**Суми 2024**

**ЗАТВЕРДЖЕНО**

Науково-методичною радою  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 14.08.2024 р. №8

**СХВАЛЕНО**

Вченою радою Сумської філії  
Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
Протокол від 08.07.2024 р. №8

**ПОГОДЖЕНО**

Секцією Науково-методичної ради  
ХНУВС з гуманітарних та  
соціально-економічних дисциплін  
Протокол від 13.08.2024 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії  
Харківського національного університету внутрішніх справ  
Протокол від 27.06.2024 р. №22

**Розробник:**

Професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії ХНУВС, канд. іст.  
наук, ст. наук. співр. Надія ДЕМИДЕНКО

**Рецензент:**

Професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор іст.  
наук, професор Юрій ОСАДЧИЙ

## ТЕМА ДЕРЖАВА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

### План лекції

1. Державотворення і політичний розвиток України.
2. Соціально-економічний розвиток республіки.
3. Зовнішньополітична діяльність.
4. Національно-культурне відродження України.
5. Російсько - українська війна.

### Рекомендована література:

#### Основна:

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. К.: Академія. 2018. 720 с.  
URI: <https://uahistory.co/book/boyko.html>
2. Гарін В. Історія України: навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2017. 240с.  
URI: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-61.html>
3. Греченко В.А. Історія та культура України: підручник. Харків : ХНУВС, 2017. 320 с.  
URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9475>
4. Греченко В.А., Кислюк К.В. Історія української культури. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 352 с.  
URI: [http://library.kpi.kharkov.ua/files/new\\_postupleniya/iukrk.pdf](http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/iukrk.pdf)
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності: посібник. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 496 с.  
URI: <https://nemaloknig.net/book-364666.html>

#### Додаткова :

1. Верменич Я.В. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. Український історичний журнал. 2015. №1. С.108-135.  
URI: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID)
2. Інакодумство на Сумщині: Збірник документів та матеріалів (1955-1990 роки). Том 1. Суми: Мрія, 2012. 299 с.  
URI: [https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+\(1955-1990+роки\).+Том+1.+Суми%3A+Мрія%2C+2012.+](https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=Інакодумство+на+Сумщині%3A+Збірник+документів+та+матеріалів+(1955-1990+роки).+Том+1.+Суми%3A+Мрія%2C+2012.+)
3. Касьянов Г. В. Національні історії та сучасна історіографія: виклики й небезпеки при написанні нової історії України. *Український історичний журнал*. 2012. №6. С. 4-25.  
URI: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2012/6/2.pdf>
4. Крисаченко В. Витоки і розвиток української політичної нації. *Українознавство*. 2011. №2. С.200-208. URI: <http://lib.ndu.edu.ua/cgi->

[bin/irbis64r\\_12/cgiirbis\\_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT](http://bin/irbis64r_12/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21FMT)

5. Кульчицький С. Міф про «царський подарунок «Микити Хрущова. Історія України. 2014. №19. С. 5-9. URI:[http://irbis.cuspu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r\\_11/cgiirbis\\_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=BD3&P21DBN=BD3&S21](http://irbis.cuspu.edu.ua/cgi-bin/irbis64r_11/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=S&I21DBN=BD3&P21DBN=BD3&S21)

6. Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту русский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі (Аналітична записка) / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України. 2018. 144 с. URI:<file:///D:/Documents/Downloads/0013907-1.pdf>

### Інформаційні та навчальні ресурси в Інтернеті:

1. Історія України. Частина перша.  
URI: <http://www.youtube.com/watch?v=TFdPOErzV60>
2. Історія України. Частина друга.  
URI: <http://www.youtube.com/watch?v=oOFE2h8uPqE&feature=fvwr>

### ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

#### 1. Державотворення і політичний розвиток України.

**24 серпня 1991 р. позачергова сесія Верховної Ради України майже одногласно проголосила незалежність республіки, прийнявши відповідний Акт.** Віднині на території України повинні бути діяти виключно Конституція і Закони України. Було прийнято також рішення про підпорядкування військових формувань, дислокованих в Україні, Верховній Раді України і створення Міністерства оборони України, департизацію державних органів і установ.

**1 грудня 1991 р. відбулися Всеукраїнський референдум і вибори Президента України. Народ України повинен був остаточно вирішити питання про існування своєї держави.** 90 % учасників референдуму віддали свої голоси за незалежність, сподіваючись на краще життя в окремій українській державі. Слід відзначити, що за незалежність проголосували й представники неукраїнського населення: росіяни, євреї, білоруси, поляки та ін.

На президентських виборах з шести конкурентів найбільше голосів отримав Л. Кравчук (62 %).

Після проголошення незалежності України і підтвердження цього акту Всеукраїнським референдумом почалася розбудова незалежної держави – Україна. Головними завданнями цього процесу були:

- творення власної суверенної держави;
  - демонтаж тоталітарних структур;
  - становлення багатопартійності;
  - перетворення централізованої державної економіки в багатоукладну ринкову економіку;
  - національне відродження;
  - утвердження України як повноправного суб'єкта міжнародного права.
- Усі громадяни СРСР, які постійно проживали на території України, стали її

громадянами. Була введена нова держана символіка і атрибутика. В січні 1992 р. затверджено новий гімн “Ще не вмерла Україна” (автор музики – М. Вербицький). Державний прапор – синьо-жовтий; у лютому 1992 року – малий герб у вигляді тризуба, який є головним елементом великого Державного герба. Україна створила власні збройні сили, були сформовані інститути влади. Таким чином, було утворено всі атрибути держави – від кордонів до нагородної системи.

З обранням 1 грудня 1991 р. Президента України змінилась і форма правління. Україна стала парламентсько-президентською республікою.

У 1992-1994 рр. політична ситуація в країні була досить гострою. Погіршувалось соціально-економічне становище, калейдоскопічно змінювались прем'єр-міністри, йшла боротьба за владу між президентом Л.М. Кравчуком та Верховною Радою, яка заперечувала проти передачі виконавчої влади від рад до президентської структури. За 1992-1994 рр. Верховна Рада прийняла близько 450 законів, але більшість з них не спрацювала. Суперники обвинувачували один одного в погіршенні соціально-економічного становища. У цій ситуації президент і Верховна Рада вирішили достроково припинити повноваження і провести нові вибори.

В березні 1994 р. були проведені вибори до Верховної Ради (в багатьох округах цей термін було потім подовжено), а у червні-липні вибори Президента України. В результаті виборів значну частину місць отримали комуністи і соціалісти. На це вплинуло тяжке соціально-економічне становище республіки, погіршення рівня життя людей, віра частини населення в те, що можна повернути дешевизну товарів і допобудовний рівень життя за допомогою комуністів. Цьому сприяло також певне розчарування частини громадян у результатах функціонування незалежної держави, побутування думки, що у всіх бідах винна незалежність. Головою Верховної Ради України було обрано соціаліста О.О. Мороза.

У червні-липні відбулися президентські вибори. Основна боротьба розгорнулася між Л.Д. Кучмою та Л.М. Кравчуком. У другому турі переміг Л.Д. Кучма (52 % голосів), який і став Президентом України. Його програма передбачала поглиблення реформ шляхом прискорення приватизації, зміцнення власної валюти, покращення відносин з Росією та країнами СНД.

Історичною заслугою Л. Кравчука є те, що він послідовно реалізовував ідею незалежності України і очолив здійснення процесів державотворення на першому етапі розбудови самостійної України.

28 червня 1996 р. п'ята сесія Верховної Ради України від імені українського народу – громадян України всіх національностей прийняла Конституцію – Основний Закон України.

8 грудня 2004 р. Верховна Рада України прийняла зміни до Конституції України, які передбачають перехід до парламентсько-президентської форми правління.

Конституція складається з 15 розділів (розділ XV містить перехідні положення) і 161 статті. Згідно з Конституцією Україна є унітарною державою (ст. 2) з єдиним громадянством (ст. 4). Державна влада здійснюється на засадах

її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6). Державною мовою в Україні є українська (ст. 10). В ст. 20 визначаються державні символи України, про які вже говорилося вище.

31 жовтня 1999 р. відбувся перший тур виборів Президента України. На найвищий пост у республіці претендувало 13 осіб, в тому числі діючий Президент Л. Кучма, экс-прем'єр-міністр Є. Марчук, колишній Голова Верховної Ради О. Мороз, народні депутати України Н. Вітренко, П. Симоненко та ін. У другий тур вийшли Л. Кучма та лідер комуністів П. Симоненко.

У другому турі виборів, який відбувся 14 листопада, перемогу здобув Л. Кучма, який набрав 56,2 % голосів проти 37,8 % у П. Симоненка. Головний підсумок виборів у тому, що більшість виборців не підтримала ідею “червоного реваншу”, тобто повернення комуністів до влади.

31 жовтня 2004 року відбувся перший тур виборів Президента України. На найвищий пост у державі претендувала безпрецедентна кількість кандидатів – 24, в тому числі чинний прем'єр-міністр В. Янукович, экс-прем'єр-міністри В. Ющенко та А. Кінах, лідер соціалістів О. Мороз, лідер комуністів П. Симоненко та ін. У II тур, який відбувся 21 листопада, вийшли два кандидати В. Ющенко та В. Янукович. Центральна Виборча Комісія оголосила переможцем В. Януковича, який за її даними отримав на 800 тис. голосів більше. Проте, представники В. Ющенка опротестували це рішення у Верховному Суді України, який відмінив рішення ЦВК і призначив переголосування II туру на 26 грудня 2004 р. У Києві відбулися грандіозні, безпрецедентні для України мітинги на підтримку В. Ющенка (за деякими даними до 500 тис. учасників), які тривали більше 2 тижнів. Подібні мітинги відбулися і в деяких інших містах України. Оскільки їх учасники носили, як розпізнавальні знаки, одяг, шарфи, косинки, стрічки жовтогарячого кольору, то ці події отримали назву “помаранчева революція”. Учасники протестів у Києві блокували Будинок уряду та Адміністрації Президента, чим в певній мірі паралізували їх роботу. Для врегулювання політичного конфлікту в Україну тричі приїжджали посередники: президенти Польщі, Литви, Голова Державної Думи Росії, представники Ради Європи, Організації по безпеці і співробітництву в Європі. У результаті були досягнуті певні компроміси, але головним для стабілізації становища в цей час стали рішення Верховної Ради України від 8 грудня 2004 р.

26 грудня 2004 р. в Україні за високої явки виборців (77 % від тих громадян, що мають право голосу) відбулося переголосування II туру виборів Президента республіки, що є безпрецедентною подією в історії. В. Ющенко отримав трохи менше 52 % голосів, а його суперник – В. Янукович – більше 44 %. В. Ющенко переміг у 17 регіонах (західні, центральні області України та м. Київ), а В. Янукович – в 10 (східні та південні області, м. Севастополь). В. Ющенка підтримувала молодь, а за Януковича голосувала основна маса людей старшого покоління. Такої політичної напруги і протистояння, вибуху емоцій, як під час цих виборів, новітня історія України ще не знала. Прихильники В. Януковича спробували оскаржити результати виборів у Верховному Суді

України, але безрезультатно. 23 січня 2005 р. відбулася урочиста інавгурація Президента України В. Ющенка.

4 лютого 2005 року Верховна Рада України дала згоду на призначення прем'єр-міністром України Юлії Тимошенко, яка стала першою жінкою, що обійняла цю посаду. Але згодом через суперечності між оточенням Президента і прем'єр-міністром Ю. Тимошенко була відправлена у відставку (8 вересня 2005 р.).

17 січня 2010 р. відбулися чергові вибори президента України. На цей пост претендувало 18 кандидатів. Найбільше голосів у першому турі набрали В. Янукович (35,32%) та Ю. Тимошенко (25,05 %), які й вийшли у другий тур. У другому турі В. Янукович набрав 48,95%, а Ю.Тимошенко 45,47% голосів. Таким чином, В. Янукович став четвертим президентом України. . На цій посаді В. Янукович зловживав своїм становищем, концентруючи владу в своїх руках, а на місцях - у представників Партії Регіонів, сприяв незаконному збагаченню своєї власної сім'ї, що погіршило його стосунки з більшістю олігархів. Була засуджена до 7 років позбавлення волі його опонент на президентських виборах Ю.Тимошенко. В країні зростало незадоволення та критика його політики.

## **2. Соціально-економічний розвиток республіки.**

Після розвалу СРСР економіка України опинилася у кризовому стані: падіння виробництва, інфляція, зниження рівня життя людей. Причини економічної кризи:

1. Стара економічна система зруйнована, а нова, ринкова, ще не створена. Колишня економічна система була командною, затратною, планово-суб'єктивістською. Вона була нездатна сприяти розподілу товарів капіталів і робочої сили згідно з реальними потребами суспільства. Чітких ознак криза набула з 1992 р. Після вивільнення з-під державного контролю переважної більшості цін і саморозпаду системи державного планового розподілу продукції криза діючих підприємств і непотрібність частини товарів стали відкритими.

2. Розрив господарських зв'язків з Росією та іншими країнами СНД.

80 % торгового обороту України припадало на Росію. Загальносоюзним міністерствам було підпорядковано понад 2 тис. найбільших підприємств України, які після розвалу СРСР втратили споживача і фінансування. Промисловість України виробляла не більше 20 % кінцевого продукту. Основна частина її товарної продукції – це напівфабрикати або комплектуючі вироби, які ще необхідно «доводити» до готового продукту. Крім того, розрив зв'язків призвів до ліквідації диспропорції цін, особливо в паливно-енергетичній галузі. Україна, не маючи достатньо нафти і газу, змушена була платити за них світовими цінами. Недостача енергоносіїв стала найболючішим місцем української економіки. Вибуховий перехід до нового цінового рівня не дав змоги підприємствам своєчасно накопичити ресурси оборотного капіталу з тим, аби не переривати виробничий процес. Темп падіння обсягу виробництва за 1991 р. склав 4 %, а за 1992-1993 рр. – 35 %. В цілому падіння виробництва в Україні на 30 % зумовлене розривом економічних зв'язків з республіками СНД.

3. Помилки при проведенні економічної політики. З перших днів незалежності України йшла боротьба за напрям економічної політики: підновлювати фасад старої економічної системи, а державним регулюванням чи йти по шляху ринкових реформ. Політична боротьба і значний вплив колишньої комуністичної номенклатури зумовили значні коливання в проведенні економічної політики, її паліативний характер, повільний темп. Ринкові реформи в Україні почалися фактично вимушено, оскільки на цей шлях з 1992 р. стала Росія, а наша республіка тоді була дуже прив'язана до російської економіки. Це було пристосування своєї економіки до ринкової економіки інших країн.

Довготривалість кризи була зумовлена глибинністю тих протиріч, які утворилися в національній економічній системі. Лібералізація цін в Росії призвела до зростання цін на газ в Україні за 1992 р. в 100 разів, на нафту – в 300 разів. Це призвело до гіперінфляції. В 1992 році інфляція склала 2100,5 % в 1993 р. – 1025,5 %. Таких масштабів інфляції не було тоді в жодній країні світу. Це перша особливість кризи в Україні.

В 1992 р. були введені купоно-карбованці багаторазового використання – попередники національної валюти. Україна вийшла з рубльової зони.

Характерним для економічної кризи був ступенеподібний рух рівнів цін. Останні у 1992-1994 рр. змінювались через 2-3 місяці, підвищуючись при цьому щоразу у 2-5 разів. В 1992 р. індекс споживчих цін підвищився в 21, в 1993 – в 103, в 1994 – в 5 раз. Всього за 1991-1994 рр. споживчі ціни в Україні зросли (по відношенню до 1990 р.) в 42022 рази.

В період економічної кризи значно знизився рівень життя людей. За 1994 р. реальна зарплата склала лише 33 % від рівня 1990 р. Практично розтанули грошові заощадження людей, які вони збирали роками (залишки у банках у реальному обчисленні скоротились у 10-12 разів).

Середня тривалість життя чоловіків - 63,8 років, жінок – 74, 9 (2009 р.) Посилюється процес *депопуляції* – зменшення чисельності населення внаслідок переважання кількості померлих над народженими. Кожен третій чоловік вмирає, не доживши до пенсійного віку.

Народжуваність почала знижуватись ще з 1984 р., а смертність зростати з початку 70-х років. На 1 січня 2012 р. населення України склало 45 млн. 634 тис. мешканців, зменшившись майже на 7 млн. з 1989 р. Міське населення становило 31380,9 тис.(68.7%), сільське 14252,7 (31.3%). Українці складають 77, 8% населення республіки, росіяни – 17, 3, білоруси – 0,6, поляки – 0,3. Українці становлять абсолютну більшість (понад 90%) у 13 з 27 регіонів України та переважну більшість (70-90%) — в 7 регіонах. Частка українців знижується до 60% лише у двох областях Донбасу та Одеській області. І тільки в Автономній Республіці Крим частка українців не досягає 50% і становить 24,3% . Майже моноетнічною є Тернопільська область, у якій українці становлять 97,8% населення області. Поряд з українцями на території держави проживає понад 100 національностей.

Слабкими елементами соціальної структури є 13,7 млн. пенсіонерів ( на кінець 2011р.) і 1,3 млн. людей, які отримують допомогу для дітей. Лиш 13 млн.



осіб виробляють матеріальні блага. Значно поглибилася майнова диференціація суспільства між найбагатшими і значним прошарком незаможних. Доходи 10 % найбагатшої частини відносно 10 % найбіднішої у 12 разів більші (у США цей показник – 5,5). На початок 2012 р. в Україні нараховувалося за офіційними даними 2291 мільйонери у гривневому обчисленні проти 850 у 2003 р. До найбагатших людей України належать Р. Ахметов (39-е місце серед найбагатших людей планети), В. Пінчук, І. Коломойський. За рівнем життя Україна знаходиться на 76 місці в світі. Кількість безробітних в Україні склала на кінець 2010 р. 400,7 тис. осіб.

Спад виробництва обумовлений усім попереднім шляхом розвитку у складі СРСР. Звідси значна технологічна відсталість, витрато- та енергоємність виробництва. Саме ці об'єктивні причини, а також величезна залежність від зовнішніх джерел енергії спричинили низьку продуктивність підприємств України і конкурентоспроможність їх продукції. Процес реформування економіки відбувається недостатньо активно, окремі позитивні зрушення, нові ефективні виробництва ще не досить відчутно впливають на розвиток економіки та соціальної сфери.

У 1995 р. подолано гіперінфляцію, за 1997 р. інфляція склала 10 %. Рівень реальних доходів громадян у грудні 1995 р. порівняно з відповідним періодом 1992 р. зріс на 40 %, купівельна спроможність на 54 %. У вересні 1996 р. проведено грошову реформу. Замість купоно-карбованців була введена гривня. Обмін тривав два тижні, мав прозорий характер – тобто можна було обміняти будь-яку суму. Обмін здійснювався з розрахунку 1 гривня за 100 тис. купоно-карбованців. Грошова реформа дещо покращила фінансовий стан держави, але без підйому виробництва цей захід є малоефективним.

Певні зрушення відбуваються в аграрній сфері економіки України. В республіці створено (хоч і не зовсім досконалі) законодавчі основи для ліквідації монополії власності на землю і становлення різних, але юридично рівноправних форм земельної власності, серед яких найпоширенішою повинна стати приватна власність в різних формах функціонування – індивідуальна (сімейна), групова, колективно-пайова (дольова). Суть цього процесу в перетворенні підприємств на акціонерні, що об'єднують земельних власників, які мають статус працюючого власника з правом отримання доходів відповідно не лише праці, а й розміру земельно-пайового внеску.

В більшості колективних господарств відбулося розпаювання земель з наданням права власникам паїв передавати їх у спадщину і для продажу. На середину 2003 р. власниками землі стали 6880042 особи.

Йде процес становлення сектору фермерства. У 1996 р. в Україні нараховувалося більше 38 тис. фермерських господарств, яким виділено більше 900 тис. земель (середній розмір – біля 25 га). Прийняття парламентом України Земельного кодексу України (жовтень 2001р.), в якому основною формою власності на землю визнається приватна, повинне сприяти підйому сільськогосподарського виробництва.

З початком російської агресії соціально – економічні показники розвитку України значно погіршилися, що пов'язано, в першу чергу, з величезними

витратами на війну та корупцією в різних ешелонах влади. Курс долара підскочив з 8 гривень за 1 دلار до 27. В результаті середня заробітна плата в доларовому еквіваленті у 2015 р. зменшилася на 34%. Інфляція за цей же рік склала 248%. Падіння ВВП за 2015 р. досягло 11%, промислове виробництво скоротилося на 13,4%, сільськогосподарське – на 4,8%, будівництво – на 14,9%. На середину 2016 р. кількість безробітних склала 367,7 тис, середня зарплата – 4839 грн. Уряд намітив низку заходів щодо деякого поліпшення ситуації – підвищення мінімальної заробітної плати, пенсій.

### 3. Зовнішньополітична діяльність.

На міжнародній арені Україна як співзасновник ООН з'явилася ще у 1945 р., але на той час її суверенітет був суто формальним, обмеженим загальносоюзними і партійними структурами. Шлях до самостійного зовнішньополітичного курсу відкрився лише у 1991 р., із здобуттям незалежності. Саме відтоді бере початок її утвердження у світовому співтоваристві.

З проголошенням незалежності перед Україною постала низка складних зовнішньополітичних проблем, зокрема, визначення характеру зв'язків з країнами колишнього СРСР (передусім, з РФ), стосунків із США, участі у міждержавних об'єднаннях та європейській інтеграції, вимірів зовнішньоекономічної діяльності, відношення до ядерної зброї та роззброєння. У процесі теоретичного осмислення та практичної діяльності у названій сфері поступово формувалася стратегія зовнішньополітичної діяльності.

Вирішення низки зовнішньополітичних питань ускладнювалася багатьма факторами:

- потужними процесами глобалізації, які підривають стабільність національних політичних інститутів і стимулюють тенденцію перенесення частки національного суверенітету до над- та міждержавних інститутів.
- необхідністю пов'язувати зовнішньополітичний курс із загальним поступом модернізації;
- відсутністю досвіду практичної роботи у вказаній сфері;
- загальною розмитістю державотворчої роботи, властивій країнам перехідного типу;
- суперечностями у середовищі політичного класу України щодо визначення пріоритетів та цілей зовнішньої політики.

Українська дипломатія активно працює в рамках *Організації Об'єднаних Націй* (ООН). Наша країна має рівні права з усіма іншими її членами в *Генеральній Асамблеї* ООН, декілька разів обиралася непостійним членом *Ради Безпеки*.

Під егідою ООН у багатьох „гарячих точках” здійснюють миротворчу діяльність українські Збройні сили.

Україна намагається стати повноправним учасником європейської інтеграції, чому сприяє її участь у багатьох міжнародних та регіональних об'єднаннях, зокрема, в „*Організації по безпеці і співробітництву в Європі*”

(ОБСЄ, до грудня 1994 р. мала назву *Нарада по безпеці і співробітництву в Європі* – НБСЄ). Завдяки зусиллям НБСЄ/ОБСЄ розроблено й зафіксовано міжнародні зобов'язання, які сприяли збереженню стабільності на європейському континенті за часів „холодної війни”. Україна вступила до НБСЄ 30 січня 1992 р., незабаром після проголошення незалежності. Наша країна бере активну участь в обговоренні питань розвитку європейського діалогу, виступає за удосконалення інститутів і механізмів ОБСЄ, зміцнення її ролі в європейському просторі безпеки, підвищення превентивного та миротворчого потенціалу цієї організації. Шлях до інших європейських структур проліг через входження України до *Ради Європи* (РЄ), впливової у світі організації, створеної ще у 1949 р. з метою консолідації демократичних режимів і розповсюдження цивілізованих норм співжиття народів. Рішення про приєднання України до РЄ було прийнято ВР 31 жовтня 1995 р. основуючись на *Рекомендації ПАРЄ* та запрошенні Комітету міністрів РЄ. 9 листопада 1995 р. Україна набула офіційного статусу повноцінного члена Ради Європи. Тим самим наша країна визнала можливість контролю з боку цієї організації над реалізацією у себе європейських стандартів прав і свобод.

Велике значення для нашої країни має участь української делегації в *Європейській комісії за демократію через право* („*Венеціанській комісії*”) – правовому і консультативному органі Ради Європи. Вона здійснює експертизу законів та законопроектів в галузі конституційного права, а також законів про політичні партії, про судоустрій, про захист прав людини тощо. Представники Венеціанської комісії неодноразово проводили моніторинги в нашій країні. Висновки цієї комісії, які базуються на експертизі високопрофесійних юристів, мають рекомендаційний характер.

Стрижнем європейської інтеграції України є відносини з *Європейським Союзом* (ЄС), найвпливовішою і найавторитетнішою на континенті організацією. Підструктурами ЄС є *Комісія*, *Європарламент* і *Суд ЄС*. Інтеграція в рамках ЄС вважається для країн претендентів визнанням їх успіхів у справі ринкових перетворень і демократичних відносин. За два десятиліття співпраці України з ЄС досягнуто чимало помітних результатів.

Змістовним, але водночас і складним був двадцятипятирічний досвід міждержавних відносин України і найбільш могутньої країни світу, Сполучених Штатів Америки. Попервах американський уряд з пересторогою відносився до постання на теренах колишнього Радянського Союзу нової незалежної держави.

У ході офіційного візиту Президента України Л. Кравчука до США (3-7 березня 1994 р.) було підписано заяву про розвиток співробітництва. 11-12 травня 1995 р. Україну з офіційним візитом відвідав Президент США Б. Клінтон. У вересні 1996 р. уперше в історії двосторонніх відносин в офіційному українсько-американському комюніке було вжито формулу „стратегічне партнерство”, яке передбачає більш міцну взаємодію країн у сферах зовнішньої політики і економіки. Відносини партнерства і довіри підтвердив наприкінці 1997 р. політ американського космічного корабля за участю першого космонавта незалежної України Л. Каденюка.

Упродовж останнього десятиліття відносини України з НАТО зазнали відчутної трансформації. В „Декларації про державний суверенітет” Україна чітко заявила про свій намір в майбутньому стати нейтральною країною. А в „Основних напрямках зовнішньої політики України” позаблоковість визначалася однією з домінант зовнішньої політики.

У 2002 р. Президент України оголосив про можливість і бажаність вступу до НАТО. Співробітництво України з Північноатлантичним альянсом розгортається в різних сферах. Україна бере активну участь у багатьох заходах, передбачених програмою „ПЗМ”, зокрема, у спільних військових навчаннях.

У спадок від Радянського Союзу незалежній Україні дістався третій за потужністю у світі ядерний потенціал. Відносно статусу і перспектив ядерної зброї у суспільстві одразу ж склались дві діаметрально протилежні точки зору: 1) атомна зброя має стати одним з найголовніших гарантів незалежності, а тому слід підтвердити статус ядерної держави, незважаючи на великі матеріальні затрати по її обслуговуванню й зберіганню, та неоднозначне відношення до цього з боку інших країн; 2) за причини великих матеріальних затрат і з огляду на принципи зовнішньої політики розпрощатися з атомною зброєю. Українське суспільство і переважна більшість політиків пристали до другої позиції. Як підтвердив історичний досвід, ця позиція була єдино вірною. Світове співтовариство з підозрою відносилось до новоутвореної держави з таким могутнім потенціалом. Майже всі міжнародні проекти допомоги та співробітництва пов'язувались з відмовою України від ядерної зброї.

Вирішальні події ядерного роззброєння відбувалися протягом 1994-1995 рр. 14 січня у Москві було підписано тристоронню угоду між Україною, США і Росією про вивезення стратегічної ядерної зброї з України. Остаточне питання про ядерний статус України було знято 16 листопада того ж року, коли ВР ухвалила закон про приєднання до ДНЯЗ в статусі без'ядерної держави за умови надання гарантій з боку великих держав. Вже 5 грудня 1994 р. на зустрічі НБСЄ США, Велика Британія і Росія поставили свій підпис під *Меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до ДНЯЗ* у новому статусі. Одночасно аналогічні гарантії Україні надали Франція і Китай. Влітку 1996 р. ядерне самороззброєння України було завершено – останні ядерні боеголовки були вивезені з території України, а їхні пускові шахти (поблизу м. Первомайська Миколаївської обл.) підірвані.

Співробітництво з діаспорою йде по таких основних напрямках: 1) сприяння правовому захисту українців, які проживають за кордоном; 2) розв'язання проблем їхнього національно-культурного відродження; 3) забезпечення освітніх потреб української діаспори; 4) розвиток соціально-економічного співробітництва з українською діаспорою; 5) забезпечення добровільного повернення етнічних українців на Батьківщину.

#### **4. Національно-культурне відродження України.**

Головною задачею культурного будівництва стало національно-культурне відродження України.

У 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон “Про освіту”, де школа визначалася як основа духовного розвитку держави. Реалізація закону передбачає зміцнення матеріально-технічної бази освіти, видання нових підручників, урізноманітнення форм і методів навчання, широке впровадження в навчальний процес досягнень науки і техніки. Освітня система стає гнучкішою і різноманітнішою. Разом із державними з’являються приватні ліцеї, коледжі, гімназії. Зроблено деякі кроки до гуманізації освіти. Важливою задачею є забезпечення виконання в навчальних закладах “Закону про мови в Українській РСР”, прийнятого ще в 1989 р., що передбачає перехід на україномовний режим навчального процесу. За декілька років кількість першокласників, що навчаються українською мовою, зросло з 43,5 до 67,7 %, а у вищих навчальних закладах українською мовою викладання велося в 37 % академічних груп. Проте ці процеси в східному і південному регіонах відбуваються повільно. Відбулася реорганізація керування освітою – із метою поліпшення зв’язку між системою середньої і вищої освіти були об’єднані Міністерство народної освіти і Міністерство вищої і середньої спеціальної освіти в одне – Міністерство освіти і науки України. Здійснюється перехід на триступеневу підготовку у вузах – бакалавр, спеціаліст, магістр. Вузи стають більш автономними у своїй діяльності. Проте економічний стан істотно впливає на розвиток освіти, його фінансування, стан робітників цієї сфери

У достатньо складному становищі виявилася наука. Позначилася багаторічна фактична ізоляція української науки від світової і одностороння орієнтація на російську, недостатня матеріально-технічна база. Центром науки, як і раніше, залишається Академія наук, якій надано у 1994 р. статус національної. Серйозними проблемами є недостатня розробка фундаментальних досліджень і дуже слабе впровадження нових технологічних досягнень у виробництво (впроваджується лише 10 % розробок). Загальна кількість науковців на Україні – майже 300 тис. – в два рази більше, ніж у Франції, але ефективність їхньої праці набагато нижча, ніж у Європі. Визначні успіхи досягнуті в сфері гуманітарних наук, особливо історичній.

Літературні процеси теж характеризуються оновленням змісту, методів творчості, позбавленням від ідеологічної цензури. Можна виділити дві фази в літературному процесі 1990-х років. На початку 1990-х років вільна літературна діяльність була способом вираження набутої свободи і автори намагалися творити відроджену національну літературу. З другої половини десятиліття розвинулися численні різноманітні літературні напрямки, причому література стала набувати все більше дидактичного характеру.

В Україні співіснує три літературні покоління. Перше покоління складають шістдесятники та їхнє коло (Л. Костенко, Д. Павличко, І. Драч, В. Дрозд, В. Яворівський). Багато представників цього соціально активного покоління інтегрувалися у владні структури, стали членами комітетів державних премій. Друге покоління вісімдесятників – це письменники, які почали публікуватися за умов уже послабленої цензури (О. Забужко, Н. Білоцерківець, Ю. Андрухович) було менш соціально ангажованим і мало тенденцію до іронічного та меланхолійного ставлення до життя. Антологія творів цих письменників під

назвою «Вісімдесятники» вийшла в 1990 році. Третє покоління представляє письменників дев'яностих років (С. Жадан, І. Андрусак, Т. Прохасько, М. Кияновська). Це покоління вже не було концентроване на вивільненні від цензури і розвинуло велику кількість різноманітних стилістичних напрямків.

Одним з найпопулярніших авторів в Україні є Люко Дашвар, чий твори належать до бестселерів і друкуються нетипово великими для сучасної видавничої ситуації стотисячними тиражами. Численними преміями відзначені твори подружжя письменників-фантастів Марини та Сергія Дяченків. В жанрі детективу пишуть Леонід Кононович, Андрій Кокотюха та Ірен Роздобудько. Василь Кожелянко відомий своїми творами з альтернативної історії. Твори російськомовного українського письменника Андрія Куркова перекладені багатьма мовами та відомі у Європі. Великої популярності набули драматичні твори Леся Подерев'янського, які відзначаються широким використанням нецензурної лексики, суржику та написані в гумористично-пародійний спосіб. На поприщі історичних та детективних романів багатьма преміями відмічалися твори Василя Шкляра. Його містично-детективний роман 1999 року «Ключ» витримав понад 12-ть видань (станом на 2009 рік) та перекладено кількома мовами. Розголосу також набув історичний роман 2009 року «Залишенець Чорний ворон», який піднімає заборонену та замовчувану за радянських часів тему боротьби українських повстанців проти більшовиків в 1920-х роках. В 2008 році російський переклад роману Сергія Жадана «Anarchy in the UKR» увійшов до короткого списку літературної премії «Національний бестселер» і одержав грамоту «Книга року» на Московській книжковій виставці-ярмарку. Згідно з рейтингом німецької телерадіокомпанії SWR, в 2009 році німецький переклад збірки «Гімн демократичної молоді» Сергія Жадана посів перше місце серед рекомендованих іншомовних книжок, у якому роман Льва Толстого «Анна Кареніна» був на сьомому місці.

Проте тривожна тенденція склалася з книговидавництвом українською мовою. Україномовний наклад складає 27 % від усього книжкового накладу.

Деякі позитивні зсуви помітні в кіномистецтві, створюються україномовні фільми. На XXXVI кінофестивалі в Сан-Ремо українському фільму «Ізгой», створеному за мотивами повісті А. Димарова (режисери В. Савельєв і А. Браунер) присуджений Гран-прі. У 2003 році в основному конкурсі Берлінале, отримав Срібного ведмедя фільм українського аніматора Степана Ковалю «Йшов трамвай № 9». У 2005 році стрічка «Подорожні» молодого українського режисера Ігоря Стрембіцького отримала Золоту пальмову гілку за короткометражний фільм.

Важливий внесок у розвиток театрального мистецтва в 90-х рр. внесли режисери Р. Віктюк, С. Донченко, Б. Шарварко, А. Жолдак, актори Б. Ступка, А. Роговцева, Н. Сумська, А. Хостікоєв, Л. Задніпровський, Б. Бенюк. Нині в Україні щорічно відбувається низка міжнародних театральних фестивалів, що засвідчили свій авторитет у Європі: «Київ травневий» у Києві, «Золотий Лев», «Драбина» та "Драма.UA" у Львові, «Тернопільські театральні вечори. Дебют» у Тернополі, «Мельпомена Таврії» у Херсоні, «Різдвяна містерія» в Луцьку, «Інтерлялька» в Ужгороді.

Значними можна назвати досягнення в сфері пісенної творчості. Регулярно відбуваються пісенні фестивалі “Червона рута”, “Пісенний вернісаж”, “Пісня року”, “Таврійські ігри”. Велику популярність здобули естрадні співаки Т. Кароль, О. Пономарьов, група «Океан Ельзи» (вокаліст Святослав Вакарчук).

Процес історії художньої культури виступає і процесом збереження минулого та накопичення культурних цінностей, і процесом відкриття нового в старому. Культурна спадщина неодмінно містить у собі функцію сучасного явища культури. У роки після проголошення суверенітету і державної незалежності стали періодом глибоких трансформаційних процесів, оцінка яких уже на даному етапі не може бути однозначною. З одного боку, відбувався розпад радянської ідеологічної системи з її традиційними морально-етичними і культурними цінностями та розгалуженою мережею культурних установ. З іншого боку, почала формуватися нова національна культурна інфраструктура.

Від економічних негараздів найбільше постраждали галузі, які визначають культурний рівень суспільства: освіта, наука, охорона здоров'я, мистецтво тощо.

Значно зменшилася мережа державних та комунальних закладів культури і мистецтва: театрів, музеїв, бібліотек, клубів, будинків культури, кінотеатрів та ін. До реальних новацій та досягнень можна віднести наступне: звільнення від радянських ідеологічних канонів, в рамках яких десятиліттями розвивалася національна культура; розроблено і прийнято чимало нових законів і підзаконних актів щодо культурної, освітньої та наукової галузей; поруч із державно-комунальною мережею у більшості регіонів, особливо у великих містах, виникли і розвиваються у непростих умовах сотні недержавних організацій (театрів-студій, музеїв, видавництв, аудіовидавничих фірм, продюсерських центрів, дистриб'юторських фірм, мистецьких галерей та ін.), хоч на державному рівні поки що не вирішено проблему сприяння недержавному сектору в культурі; з перемінним успіхом ведеться боротьба за культурний простір України як з боку держави, та і самого культурно-мистецького середовища; до безперечних успіхів можна віднести вільний доступ до надбань світової культури та знайомство з творчістю зарубіжних українців.

Таким чином, за останні десятиліття українська культура за непростих умов трансформацій суспільства продемонструвала чималу життєздатність. Інтеграція країни у світовий культурний простір, відкритість українського суспільства зумовлюють підвищену увагу до національних культурних традицій. зумовлюють доцільність протекціонізму стосовно розвитку питомої української культури, надання певних пільг і переваг, зокрема, у виданні україномовної літератури, кіновиробництва, кінопрокату, розвитку українського театру та художньої

творчості.

## **5. Російсько-українська війна.**

Росія багато років вела підготовку до **гібридної війни проти України**. Попри твердження керівництва Російської федерації, що анексія Криму стала реакцією на події Майдану, аналіз злагодженості військових, інформаційних та дипломатичних дій Росії в першому кварталі 2014 року та в подальшому свідчить про тривалу підготовку до дестабілізації ситуації в Україні. Є підстави вважати, що в активну фазу вона перейшла ще в 2010 році, з приходом до влади в Україні Віктора Януковича.

**Гібридна війна** - це тип конфлікту, протистояння, під час якого противники (або один з них) без офіційного оголошення війни використовують інформаційні кампанії, спецоперації, акції та окремі заходи, зокрема в кіберпросторі, економічний і дипломатичний тиск, шантаж військовою силою, терористичні акти, інспірування внутрішніх конфліктів для досягнення політичних цілей, які в минулому досягалися здебільшого в результаті звичайної війни.

Метою гібридної війни може бути не стільки завоювання як таке, скільки створення хаосу, безперервного конфлікту, постійне генерування провокацій, умов, непридатних для життя, руйнування інфраструктури. Використовуються постановочні воєнні дії, які виконують актори, інспіровані картинки для показу у ЗМІ. До сучасної гібридної війни проти України Росія готувалася протягом тривалого часу.

Одним із головних фронтів гібридної війни є інформаційний. Для наступальних дій на ньому Росія інтенсивно використовує нині різноманітні медіа. За їхньою допомогою керівництво російської держави створює сприятливий для себе інформаційний фон усередині Росії; поширює дезінформацію серед українських громадян; формує сприятливе для себе інформаційне середовище на Заході.

Не менш активно використовується енергетичний фронт. Росія протягом десятиліть використовувала енергоресурси як інструмент політичного впливу в Україні та Європі. Учасниками інформаційної війни проти України є проросійське лобі та представники проросійських політичних сил в Європі, ідеологи, що активно переписують історію на замовлення держави, діячі Російської православної церкви, які зберегли свій вплив на пострадянському просторі.

### **Бойові дії на Сході України та Антитерористична операція в Донецькій і Луганській областях**

14 квітня 2014 р. було оголошено про початок Антитерористичної операції на Сході України. Її мета - протидія незаконним російським і проросійським збройним формуванням, подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України.

**Антитерористична операція** - це комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки



населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності.

Українські силовики у квітні-травні 2014 р. обрали тактику облоги населених пунктів для поступового витіснення бойовиків. Останні, у свою чергу, упродовж цього періоду поширювали свій контроль на території Донецької та Луганської областей. Штурмували військові частини, здійснювали спроби заволодіти зброєю, захоплювали адміністративні будівлі. 14 червня було збито український військово-транспортний літак Іл-76 із 40 десантниками на борту.

Але українські силовики неухильно зменшували площу території, підконтрольної бойовикам. У воєнних діях брали участь ЗСУ, Національна гвардія, МВС, спецпризначенці СБУ, добровольці. Станом на середину серпня 2014 р. українські війська звільнили більшу частину Донбасу, захоплену у квітні-травні. У відповідь з кінця липня й до середини серпня загони сепаратистів були поповнені бойовиками і новим озброєнням.

24 серпня почався спільний контрнаступ терористів і регулярних російських військ, які атакували українських силовиків на півдні Донецької області у напрямках Іловайськ, Комсомольське, Новоазовськ. У боях під Іловайськом загинуло багато українських військових. Сили проросійських бойовиків захопили прикордонне місто Новоазовськ на Азовському морі, але наступ на Маріуполь було зупинено.

Україна була змушена почати переговори. Конфлікт переріс у затяжний.

### **Добровольчі батальйони. Волонтерський рух.**

Значну роль у протидії терористам відіграли добровольчі батальйони. Вони почали створюватися в розпал сепаратистських виступів на Донбасі. На Майдані в Києві поставили намет, куди могли звернутися добровольці. Їх було дуже багато. Уже за півтижня автобуси з першими добровольцями поїхали на фронт.

Добровольцями було укомплектовано 1-й резервний батальйон Національної гвардії України (згодом - імені С. Кульчицького). Незабаром було створено добровольчий батальйон «Дніпро-1». У лавах Збройних сил України, з добровольців, насамперед мешканців Луганської області, було сформовано батальйон «Айдар», згодом виникли батальйони «Азов», «Харків», «Львів», «Чернігів», «Слобожанщина» і багато інших.

Добровольці неодноразово надавали допомогу діючій армії України у воєнних діях. Допомогали у визволенні м. Слов'янськ Донецької області. За їхньої участю відбили Маріуполь, Лисичанськ, Сєвєродонецьк та інші населені пункти Донеччини та Луганщини. Перша поразка, з якою зіткнулися добробати, була під Іловайськом («Іловайський котел»). Тоді сили АТО зіткнулися з натиском регулярних військ РФ, потрапили в оточення і при виході з нього зазнали великих втрат.

Трагічні наслідки для військових мала операція під Дебальцевим («Дебальцівський котел»), де ЗСУ і добробати зазнали поразки. Але вони виявили гідну подиву мужність і стійкість. Якщо на початковому етапі бойових дій на Сході України добровольчі батальйони не мали централізованого

підпорядкування, то пізніше їх переформували у штатні підрозділи Збройних сил і Нацгвардії України. Підрозділи Правого сектору відмовилися від переформування.

Добровольчі батальйони показали здатність українців до самоорганізації для захисту своєї держави. Народний добровольчий рух у найскладніший для країни момент прийняв удар на себе.

В Україні за короткий термін було створено велику кількість **волонтерських організацій**, які системно допомагали військовим на передовій: «Крила Фенікса», «Повернись живим», «Армія SOS», «Врятуй рідну країну», «Волонтерська сотня Україна - Світ». Упродовж усього періоду дії АТО волонтери допомагали в забезпеченні медикаментами, їжею та потрібним спорядженням. Спільно з науковцями та військовими на територіях, що контролювалися незаконними збройними формуваннями, розшукували загиблих. Волонтери надавали допомогу не лише військовим, а й переселенцям. Особливість волонтерського руху в Україні проявилася в тому, що найчисленнішою групою волонтерів стала молодь.

Українці визнають велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62 % визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85 % вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81 % схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства. (З дослідження стану волонтерства в Україні, виконаного на замовлення ООН компанією GfK Ukraine (грудень 2014 р.)

**Російське вторгнення в Україну 2022 року** - відкритий воєнний напад Росії на Україну, початий о 3:40 24 лютого 2022 року є подовженням російсько-української війни, розв'язаної Росією 2014 року, участь у якій РФ намагалася заперечувати. Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 2 березня 2022 року засудила дії Росії та назвала їх агресією проти України. Міжнародний суд ООН в Гаазі 16 березня 2022 року зобов'язав Росію припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні<sup>4</sup>.

Військова кампанія почалася після тривалого нарощування російських військ з листопада 2021 року вздовж кордону України з РФ і Білоруссю та визнання органами влади Росії 21 лютого 2022 року терористичних утворень на території України — так званих «ДНР» і «ЛНР» — як державних утворень. Неодноразово різні ЗМІ, західні та українські політики розцінювали накопичення російських військ біля кордонів з Україною з листопада 2021 року як підготовку Росії до війни з Україною. Офіційні представники Росії всіляко заперечували у своїх заявах, що Росія планує чи має намір напасти на Україну<sup>5</sup>. Практично одночасно Збройні сили Російської Федерації почали неприховане перекидання додаткових військ на окуповані території Донецької й Луганської областей.

24 лютого президент РФ В.Путін оголосив про «спеціальну воєнну операцію» з метою нібито «демілітаризації та денацифікації України». Уже за кілька хвилин почалися ракетні удари по всій території України, у тому числі неподалік від Києва. Російські війська вдерлися до України поблизу Харкова, Херсона, Чернігова, Сум, увійшовши з Росії, Білорусі й тимчасово окупованого

Росією Криму. Разом з Росією війну проти України фактично веде Білорусь: із прикордонних районів завдають ракетних ударів по території України, здійснюють вильоти бойової авіації для завдання ракетно-бомбових ударів по території України, відбувається передислокація війська та його забезпечення.

Завдяки спротиву **української армії та сил самооборони** вже в перші дні агресії російська армія зазнала значних втрат у живій силі та техніці. У своїй новітній історії, за оцінками українських та міжнародних експертів, Росія в жодній війні ще не зазнавала навіть таких великих втрат за такий короткий час. За визнанням західної розвідки, Росія зустріла сильніший, ніж очікувала, опір, що зумовило матеріально-технічні проблеми для її військ, нестачу пального, боєприпасів і продовольства, підрив бойового духу нападників. Швидке об'єднання країн світу для допомоги Україні, як і запровадження потужних санкцій проти Росії, стало несподіваним ударом для країни-агресора<sup>4</sup>.

З першого дня вторгнення Росія порушує правила едення війни і масово чинить воєнні злочини. Російська влада веде активну інформаційну війну та застосовує шовіністичну пропаганду.

Вторгнення пов'язане з тривалою російсько-українською гібридною війною, яка почалася на початку 2014 року. Її підґрунтям є те, що Україна була наріжним каменем Радянського Союзу, доки не проголосувала переважною більшістю населення за незалежність на демократичному референдумі 1 грудня 1991 року. Позбувшись політичного тиску Радянського Союзу, більшість східноєвропейських держав здійснили прагнення своїх народів до європейської інтеграції і приєдналися до Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Граючи на політичній нестабільності в Україні, Росія анексувала український півострів Крим і організувала сепаратистський заколот на сході України, засилаючи на Донбас свою агентуру, війська та зброю. Внаслідок конфлікту на Донбасі загинули майже 14 тис. людей, а 1,5 млн українців стали внутрішньо переміщеними. Так звана гібридна війна проти України складалася з кібератак, економічного тиску, пропаганди для розпалювання внутрішнього розбрату. Таку тактику російські пропагандисти активізували в останні місяці 2021 року. Держдепартамент США заявив, що Путін готує «операцію під фальшивим прапором», щоб створити привід для вторгнення.

Напруга між Україною та Росією посилилася через будівництво газопроводу «Північний потік -2» в Балтійському морі, запуск якого давав би змогу припинити чи обмежити транзит російського газу через Україну на Захід через українські газогони в разі загострення воєнних дій.

У грудні 2021 року Росія висунула низку претензій до західних країн, звинувачуючи їх у нібито «експансії НАТО» і вимагаючи від Заходу забрати їхні війська й озброєння з країн колишнього «Східного блоку», претендуючи на відновлення військово-політичного впливу колишнього Радянського Союзу. Конкретно від України вона вимагала гарантій неприєднання до НАТО, а також відмови від постачання західних озброєнь, і погрожувала невизначеною військовою відповіддю, якщо ці вимоги не будуть задоволені повністю. НАТО

відхилило ці абсурдні вимоги, і Сполучені Штати попередили Росію про «швидкі та суворі» економічні санкції у разі подальшого вторгнення в Україну<sup>4</sup>. Упродовж лютого зброю Україні на випадок вторгнення Росії надали Канада, Естонія, Литва, зокрема надали зенітно-ракетні комплекси та протитанкові ракетні комплекси.

Підрозділи ДНР та ЛНР, що беруть участь у бойових діях, не мають власного командування, а підпорядковані відповідним російським угрупованням. Попри періодичні повідомлення про погрозу участі ЗС Білорусі в агресії, режим Лукашенка уникає прямого втручання, однак територія Білорусі використовується для розміщення російських військових частин, звідти відбувався виліт бойових літаків та запуск ракет у напрямку України.

Військові підрозділи російських окупантів втратили наступальний темп, очікуючи надходження додаткових підрозділів і поповнення запасів<sup>5</sup>. Водночас Росія заблокувала судноплавство в українських водах Чорного моря<sup>6</sup>. США та Великої Британії визнали, що Росія стикається з жорсткішим, ніж очікувалося, опором в Україні. За оцінками розвідки США, в Україні з'явилися «ознаки життєздатного опору», а українська протиповітряна оборона спрацювала краще, ніж передбачалося.

Згідно з опитуванням соціологічної групи «Рейтинг» 26-27 лютого, бойовий дух українців лишався високий. Зазначалося, що «у жодному регіоні не спостерігається переважання песимістичних настроїв», 91 % опитаних підтримують дії президента України Володимира Зеленського.

За першими підсумками війни, Росія припустилася стратегічної помилки. В росії очікували здійснити блискавичний змусити Україну до швидкої зміни влади на проросійську. Та вже на третій день війни російські війська були виснажені запеклим опором ЗСУ. Несподіваною як для Росії, так і для Заходу, стала позиція президента України Володимира Зеленського, який відмовився евакуюватися з Києва. Бойовий дух захисників і національна ідентичність українців лише зміцнилися на тлі невдач окупантів. Україна отримала підтримку від ЄС і НАТО, а проти Росії почалося впровадження важких фінансових санкцій.

Рада національної безпеки і оборони зупинила на час воєнного стану діяльність низки політичних партій, якій працюють на розкол України чи колаборацію з ворогом. А саме: «Опозиційна платформа — За життя», «Партія Шарія», «Наші», «Опозиційний блок», «Ліва опозиція», «Союз лівих сил», «Держава», «Прогресивна соціалістична партія України», «Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Блок Володимира Сальдо».

### **Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації проти України та спроби мирного врегулювання конфлікту**

З початком військової інтервенції з боку РФ світова спільнота засудила силове вторгнення в Україну. 1 березня 2014 р. Генеральний секретар ООН закликав до повної поваги і збереження незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, а також до негайного відновлення спокою та початку прямого діалогу між усіма сторонами задля вирішення поточної кризи. У висновках Європейської ради (3 березня 2014 р.) зазначалось : «Європейський

*Союз рішуче засуджує явне порушення суверенітету й територіальної цілісності України актами агресії, що вчинені Збройними силами Росії, як і дозвіл на їх застосування на території України, ухвалений 1 березня 2014 року Радою Федерації Росії».*

Українська влада неодноразово намагалася врегулювати конфлікт. 17 квітня 2014 р. в Женеві відбулися чотиристоронні переговори Україна - ЄС - США - Росія щодо врегулювання збройного конфлікту між Росією та Україною. *«Всі сторони зобов'язалися утримуватися від будь-яких форм насильства, залякування або провокаційних дій... Всі незаконні збройні формування повинні бути роззброєні; всі незаконно захоплені будівлі повинні бути повернуті законним власникам; всі незаконно захоплені вулиці, площі та інші громадські місця в українських містах повинні бути звільнені».* (З рішення про деескалацію конфлікту в Україні, ухваленого за підсумками зустрічі в Женеві (17 квітня 2014 р.)

Із червня 2014 р. періодично проводилися зустрічі лідерів України, Росії, Німеччини та Франції щодо можливості врегулювання конфлікту на Донбасі.

5 вересня 2014 р. в Мінську за результатами зустрічі Президента України П. Порошенка, Президента Росії В. Путіна й міжнародних представників було досягнуто домовленості «про припинення застосування зброї». 19 вересня сторони погодили додатковий протокол про лінію розмежування між українськими силами та проросійськими бойовиками. Також домовилися відвести важке озброєння від лінії розмежування та не застосовувати авіацію. Росія мала закрити кордон для перетину бойовиків та техніки. Але підписання мінських документів не забезпечило ні припинення застосування зброї російськими найманцями, ні виведення з території України російських військ. Перші Мінські угоди вересня 2014 р. дозволили зупинити масове російське вторгнення в Україну, проте вони не змогли повністю припинити бойові дії. У лютому 2015 р. було підписано Другі Мінські угоди. Нині всі учасники конфлікту й зацікавлені сторони визнали цей документ як рамковий для врегулювання ситуації на Донбасі.

**Російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року отримало широкий міжнародний осуд з боку урядів і міжурядових організацій, що зумовило введення нових санкцій проти Росії, які спричинили російську фінансову кризу.** Реакція урядів у всьому світі загалом була негативною, з критикою та осудженням з боку багатьох провідних країн, зокрема Великої Британії, США, Франції, Німеччини, Японії. Європейський Союз запровадив заборону російським літакам використовувати повітряний простір ЄС, заборону SWIFT для деяких російських банків, заборонив деякі російські ЗМІ. Міжнародні організації, зокрема ООН та НАТО, також висловили осудження воєнної агресії РФ. Шириться бойкот Росії та Білорусі з боку неурядових організацій у сферах розваг, ЗМІ, бізнесу та спорту.

Отже, характеризуючи історію сучасної України необхідно констатувати, що на 32-у році незалежності Українська держава продовжує виборювати власну незалежність. У своїй боротьбі демонструє світу феноменальне прагнення до свободи. Не дивлячись на продовження бойових дій в окремих

регіонах країни, вже ведеться активне обговорення реалізації Плану відновлення України за рахунок отримання зарубіжних інвестицій.